

Het Hebreeuwse stamwoord אָמַן 'ámàn met de betekenis

trouw/vertrouwen

Het bereik van het Hebreeuwse woord.

De informatie in de lexica maakt het waarschijnlijk dat we uit dienen te gaan van het werkwoord. Daarvan zijn de vele zelfstandige naamwoorden afgeleid.

Het werkwoord

Het werkwoord komt praktisch alleen voor in de niph'al en in de hiphil. Van de **Qal** komen alleen de participia¹ voor, zowel het part. activum als het part.passivum. KB neemt ze beiden op als aparte lexemen en vermeldt als betekenis

voor אָמַן / 'oMÉN, het part.act.: Pfleger/caretaker(of children),

Vormund/trustee; in het Nederlands: verzorger;

voor אָמוֹן / 'êMoeWN, het part.pass.: gepflegte, gewartete/ tenderly nursed² (zelfstandig gebruikt alleen in Spreuk.8:30, maar daar een conjectuur voor:);

voor אָמוֹן / 'ámóWN: Pflegekind / fondling; Nederlands pleegkind.

De **niph'al** wordt in de lexica meestal reflexief vertaald.; KB: sich als fest, zuverlässig erweisen/ prove oneself steady, faithful. In hoeverre gebeurt dat ook in de vertalingen. We gaan enkele belangrijke teksten na:

Gen.42:20:

SV: En brengt uw jongste broeder tot mij; zo zullen uw woorden *waar gemaakt worden*.

NBG: ....opdat uw woorden *waarheid mogen blijken te zijn*.

Koster: ,, ,, dan zijn jullie woorden *geloofwaardig*....

ML: so will ich eure Worte *glauben*.

BR: dasz eure Worte *sich getreu erzeigen*.

Baader: ..... *angetreut sind*³..

JKV:... your words *be verified*.

-
1. H.Wildberger in THAT gaat er, net als Mandelkern in zijn Concordantiae, van uit, dat deze participia de restanten zijn van een homoniem stamwoord, dat de betekenis 'verzorgen' (Mandelkern: educare) zou hebben. Voor אָמַן / 'ámàn I neemt hij dan als grondbetekenis 'vast', 'zeker' en ook 'betrouwbaar' aan, hoewel daarover noch etymologisch noch vanuit de vergelijkende taalwetenschap voldoende zekerheid kan worden verkregen. Afgezien van het Aramees en het Syrisch, die daarin bovendien door het OTisch hebreuws beïnvloed kunnen zijn, zijn we voor het onderzoek naar de (grond-)betekenis van 'ámàn, ook volgens Wildberger, aangewezen op OTisch Hebreeuws en het nabijbelse Hebreeuws. En dan is het nog maar de vraag, of het begrip 'betrouwbaar' de begrippen 'vast' of 'zeker' herbergt als betekenis van een niet voorkomende of niet meer voorkomende, maar in onbruik geraakte Qal. Met ..... in TWAT, GB en KB gaan we uit van één stamwoord. Een ander belangrijk argument is, dat de betekenis, die de participia van de Qal hebben, ook aan het gebruik van de Niphalvormen in sommige teksten te herkennen lijkt. De vraag naar de betekenis van deze Qal dient het onderzoek naar de betekenis van dit hele stamwoord en naar een concordante vertaling er van in het Nederlands te sturen.
  2. KB vermeldt Klaagl.4:5 niet daar maar onder אָמַן / 'oMÉN. GB vermeldt deze tekst onder het part.pass van de Qal.
SV: wie in karmozijn *opgevoed zijn*. NBG: *verzorgd*, BR: die auf Scharlach *gehegten*, Baader: *Betreuten!*
  3. Uit verklaring van de afzonderlijke woorden achterin deel I van zijn "Die Geschriebene" blijkt dat hij deze betekenis ontleend aan de betekenis van het part.pass. van de niph'al.

Martin: *se trouveront veritables.*

Vulgata: ut possim vestros *probare* sermones⁴

opdat ik kan (goed)keuren uw toespraken (of; praatjes)

LXX: .... και πιστευθησονται τα ρηματα υμιν /

kai *pisteuthèsontai*(= *geloofd, vertrouwd worden*) ta
[rèmata humin.

Uit dit overzicht blijkt dat alleen BR en Martin reflexief vertalen.

Ps.78:8:

SV: .... en welks geest niet *getrouw* was met God.

NBG: .....en welks geest niet *trouw* was jegens God.

Koster: ...en niet met zijn geest *gehecht* aan de godheid.

ML: ...und ihr geist nicht *treulich hielt* an Gott.

BR: ...und nicht *treu ist* mit der Gottheit sein Geist.

Baader: ...und 'El nicht *angetreut war* (mit) ihrem Geistwind.

JKV:...and whose spirit was not *stedfast* with God.

Martin:...et l'esprit de laquelle n'a point été fidèle
[au (Dieu) Fort.

Vg: ...et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

LXX: ... και ουκ επιστωθη μετα του θεου το πνευμα αυτης
(kai ouk epistoothè meta tou theou to pneuma autès)

Niemand vertaalt hier reflexief; evenmin in Ps.78:37.

Deut.7:9

SV:.... dat de HERE uw God die God is, die *getrouwe* God, welke.....

NBG: .... dat de HERE uw God de enige God is, de *trouwe* God, die.....

ML:...dasz der HErr dein Gott, ein Gott ist, ein *treuer* Gott, der....

BR: ...dasz ER dein Gott, der Gott ist, der *treuer* Gottherr.

Baader: ... dasz JHWH, dein ÄLoHi'M, ja er, der ÄLoHi'M ist, der

[*angetreuter* EL, der....

JKV: ...that the Lord thy God, he (is) God, the *fatihfull* God....

Martin:....que c'est l'Eternel, ton Dieu, qui est Dieu, le
[(Dieu) fort, le *fidèle, qui...*

Vg: ....quia Dominus Deus tuus, ipse est deus fortis et *fidelis*, ...

LXX: ....στι κυριος ο θεος σου, ουτος θεος, θεος πιστος, ...
(hoti kurios ho theos sou, houtos theos, theos pistos,...)

Hier staat in het Hebreeuws het part. met lidwoord. Het wordt in deze tekst en in de andere teksten passief vertaald, hoewel GB en KB het rangschikken onder de reflexieve betekenis.

II Sam.7:16:

SV: Doch uw huis zal *bestendig* zijn en uw ko i krijg tot in eeuwigheid voor uw aangezicht en uw stoel vast zijn tot in eeuwigheid.

NBG: idem; ML: idem; BR: *betreut bleibt*; Baader: *angetreut*; JKV:

established; Martin: *assurés*; Vg: *fidelis*; LXX: πιστωθησεται / pistoothèsetai.

4. Aan deze Vulgata ontleent Luther zijn vertaling. De Vulgata wijkt hier af van de LXX.

Uit de vertalingen, met name van de Vg en de LXX, blijkt, dat het nog maar de vraag is of de kern van het Hebreeuwse woord hier wel in de richting van 'vast' en 'duurzaam' gezocht moet worden⁵. Ook de passieve vertaling bij BR en Baader kan hier evengoed of beter door een reflexieve vervangen worden: Davids huis zal *zich betrouwbaar bewijzen* en zijn koningschap zal 'tot wereldlang' voor Gods vertegenwoordiging zijn en zijn troon 'vastgezet' tot wereldlang. In deze tekst wordt van Davids huis, zijn koningschap en zijn troon **niet** drie keer ongeveer hetzelfde gezegd! Zo correspondeert deze tekst volledig met Ps.89:29 en 38.

Jes.60:4:

SV: ...en uw dochters zullen aan uw zijde *gevoedsterd* worden.

NBG: ...en uw dochters worden op de heup *aangedragen*.

Koster: ... en jouw dochters zijn aan de zijde *gehecht*.

ML: ... deine Töchter auf dem Arme *hergetragen* worden.

BR: deine Töchter werden an der Seite *gewartet*.

Baader: deine Töchter werden an (deiner) Seite *angetreut*.

JKV: ...thy daughters *shall be nursed* at (thy) side.

Martin: et tes filles *seront nourries* par des nourriciers,
[(étant portées) sur les côtés.

Vg: et filiae tuae de latere surgent⁶.

LXX: και αι θυγατερας σου επ ωμων αρθησονται⁷.

(kai hai thugateras sou ep' hoomoon arthèsontai).

Alle vertalingen gebruiken overwegend passieve vormen, maar de verschillen zijn groot

Het Duitse 'betreuen', waarin het woord 'Treue' doorklinkt, geeft het hebreuws goed weer, maar BR kiest er niet voor, maar vertaalt 'gewartet' en 'warten' betekent behalve (op iemand) wachten ook verzorgen; een Wärter is een 'wachter', maar ook een verpleger en zo laat BR de betekenis doorklinken die ook aan het participium van de Qal gegeven wordt. Ook het Latijnse surgo lijkt bij de betekenis van de Qal aan te sluiten. Baader verkiest een ongebruikelijk Duits woord: 'antreuen'.

Tenslotte

Deut.28:59:

SV: ...het zullen grote en *gewisse* plagen en boze en *gewisse* ziekten zijn.

NBG: *aanhoudende*;

ML: *langwierig*

BR: *getreu*

Baader: *angetreute* (met aantekening 'beständig').

-
5. De nadruk waarmee H.Wildberger in THAT(Band I S.186) deze passage (die sog. Nathan-weissagung) in het hart plaatst vande ontwikkeling van het theologisch gebruik van de Niphal van 'ámàN, is te veel gebaseerd op de grondbetekenis 'vast' en 'duurzaam'.
  6. Het Latijnse 'surgo' betekent zich oprichten, opstaan, maar kan soms ook opgroeien betekenen.
  7. Het Griekse ἀρῶ / hairōo betekent 'opnemen', 'dragen',; het staat hier in de passieve vorm.

JKV: *of long continuance.*Martin: *de durée.*Vg: *perseverantes et ..... perpetuas.*LXX: *θαυμαστας και.....πιστας / thaumastas kai.....pistas*

Ook hier overwegend passieve vormen, maar NBG en ML lijken hier de Vg te volgen. Het woord wordt nergens anders in het OT in een vergelijkbare context gebruikt. Een ironisch gebruik, waarbij zelfs de betekenis 'verzorgen' zou kunnen meeklinken, moet hier overwogen worden. Zowel de achtergrond als de vorm en de functie van Deut.28 moeten daarvoor op ironie en sarcasme onderzocht worden⁸. Of klinkt het hebreeuwse woord hier zoals in Spreuken 27:6, (SV:) De wonden des liefhebbers zijn getrouw, maar de kussen des haters zijn af te bidden. Hier moet ook aan Klaagl.4:5 herinnerd worden (zie boven, voetnoot 2).

Alles overziende worden we onzeker zowel over de eigenlijke betekenis van de Qal als die van de daarop gebaseerde Niphal. Het Nederlandse 'trouw' dient dan net zo inhoudelijk gevuld te worden als het Duitse 'Treue', maar het staat dicht bij het Duitse 'trauen'⁹. Terecht wijst H.Wildberger in THATBand I S.186) er op, dat "das Part. Næ'âmÁN genau genommen den, 'der sich treu *erweist*, meint". Het gaat om *gemanifesteerde* trouw en om het omringen met trouw - en dan is het Duitse 'betreuen' te horen.

Met deze voorlopige conclusies gaan we naar de vervoeging waarin het Hebreeuwse woord het meest voorkomt:

De **Hiphil**. KB vermeldt: sich sicher wissen, Glauben haben / fgeel safe, believe; glauben, trauen(!) / believe, trust. In deze weergave klinkt de causatieve structuur van de Hiphil niet of nauwelijks door. Enkele cruciale teksten:

Ri.11:20:

SV: Doch Sihon *vertrouwde* Israël niet...NBG: *had er geen vertrouwen in, dat.....*Koster: *heeft niet geloofd, dat.....*ML: *vertaute nicht, dasz.....*BR: *vertraute Israel nicht.....*Baader: *treute Israel nicht.*JKV: *trusted not*Martin: *ne se fiant point.*Vg: *verba despiciens (zijn woorden wantrouwend).*LXX: *και ουκ εθελησεν / kai ouk ethelèsen (hij wilde niet)..*

Het is de enige keer dat het hebreeuwse woord met een accusatief geconstrueerd wordt. Het wordt vooral met het voorzetsel ל / Le geconstrueerd in de betekenis van 'vertrouwen schenken aan'. B.v. in:

Ex.4:1:

SV: Maar zie zij zullen mij niet *geloven*, noch mijn stem horen....

8. Aan zo'n onderzoek moet echter wel een nauwkeurige en concordante vertaling gekoppeld worden.

9. Wanneer we het Duits, het Nederlands en het Engels(true, truth, trust etc.) hier naast elkaar leggen treffen we een bereik aan, dat het bereik van dit hebreuws in hoge mate lijkt te dekken. Zie verder bij deparagraaf 'Het bereik van het nederlandse woord'.

NBG: idem, Koster: idem; ML: idem; BR vertrauen; Baader: treun (! ongebruikelijk Duits); JKV: believe; Martin: croiront; Vg: credent; LXX πιστευσωσιν / pisteusoosin;
Ex.4:5: idem in alle vertalingen;
Ex.4:8: idem in alle vertalingen;
Ex.4:9: idem in alle vertalingen
en Ex.4:31, als afsluiting van dit hoofdstuk, dat begint met Mozes' bezwaren tegen zijn zending en eindigt met de ontmoeting van Mozes en Aaron met het volk:

SV En het volk *geloofde*: allereerst wat Aaron namens Mozes op gezag van God had gezegd over de komende verlossing, maar het absolute gebruik doet vermoeden het Hebreeuws hier meer zegt, n.l. dat het volk zich toevertrouwde, zich liet verzorgen (vgl het Duitse betreuen) : en zo zouden we causativiteit van de Hiphil weer opmerken.

NBG: idem; Koster: idem. ML: idem, BR vertraute; Baader: treute; JKV. believed; Martin: crut. Vg: credit; LXX: πιστευσεν / episteusen.

Jes.53:1:

SV: Wie heeft onze prediking geloofd?

NBG: Wie gelooft wat wij gehoord hebben?

Koster: Wie zou geloven wat wij gehoord hebben?

ML: Aber wer glaubt unser predigt?

BR: Wer konnte vertrauen dem für uns erhörchten?

Baader: Wer treute unserem Gehörten?

JKV: Who hath believed our report?

Martin: Qui est ce qui a cru á notre prédication?

Vg: Quis credidit auditui nostro?

LXX: τις πιστευσεν τη ακοηι ημων ;

(tis episteusen tēi akoēi hēmōon?)

In de meeste vertalingen herkennen we het Hebreeuwse voorzetsel ל / Le in de dativus. In een zeer beperkt aantal teksten wordt het hebr.werkwoord met het voorzetsel ב / Be geconstrueerd:

Gen.16:5:

SV En hij (Abraham) geloofde in den HERE en hij rekende het hem tot [gerechtigheid.

NBG: idem; Koster: heeft geloofd; ML: glaubte dem HErrn;

BR: Er aber vertraute IHM...

Baader: Un er treute (dem) in JHWH.

JKV: And he believed in the Lord.

Martin: Et Abraham crut á l'Eternel.

Vg: Credit Abraham Deo.

LXX: και πιστευσεν Αβραμ τωι θεωι.

(kai episteusen Abram tooi theoi).

Alleen Baader acht hier de bijzondere constructie met het voorzetsel ב Be belangrijk en o.i. terecht. Het hebreeuwse werkwoord heeft hier een absolute betekenis (vgl het "innerliche Objekt" bij H.Wildberger). Abraham heeft er vertrouwen in (vgl 'dem', door Baader ingevoed) **bij** JHWH. Zo correpondeert deze tekst met die andere belangrijke tekst waarin het Hebreeuwse 'áMàN met de Hebreeuwse TseDáQáH wordt verbonden Hab.2:4b: de rechtvaardige

zal door zijn geloof leven.

Deut.28:66:

SV... en uw leven niet *zeker zijn*.

NBG: idem;ML:idem;

BR: du traust deinem Leben nicht;

Baader: und nicht treust du (dem) in deinen Lebenden.

JKV: and shalt have none assurance of thy life;

Martin: .... point assure....

Vg: ewt non credes vitae suae

LXX: και ου πιστευσεις τη ζωη σου.

(kai ou pisteuseis tēi zōēi sou).

De Vg volgt hier nauwkeurig de LXX en die volgt het Hebreeuws op de voet. De Hebreeuwse constructie met het voorzetsel ב / Be (=in/bij) wordt in deze twee vertalingen als dativus opgevat en gelijk gesteld aan het voorzetsel ל / Le (=voor/aan) dat eveneens met dit werkwoord verbonden wordt. De andere vertalingen doen dat in grammaticaal opzicht ook. Alleen Baader beseft dat het Hebreeuwse werkwoord hier in absolute zin gebruikt wordt en dus niet zomaar met geloven in of aan, of vertrouwen hebben in of op kan worden vertaald. De constructie met ב / Be kan inderdaad beter niet gelijkgesteld worden met de constructie met ל / Le, hetgeen ook H.Wildberger ten onrechte wel doet.

KB noemt dan nog enkele teksten, waarin dit werkwoord in de Hiphil onverklaarbaar is, n.l.

Ps.116:10, maar SV en de anderen vertalen daar 'geloven';

Job.15:31, maar SV en de anderen vertalen hier met 'vertrouwen'

Job.29:24: maar de SV en anderen hier weer 'geloven'

Alleen Job 39:24¹⁰ is onduidelijk en deze tekst noemt ook GB als moeilijk verstaanbaar:

SV: ..... en gelooft niet dat het de bazuin is. De andere vertalingen hebben vergelijkbare oplossingen; BR b.v. erst traust nicht dasz.....

De derivata.

1a. Het zelfst. naamwoord אָמֵן / 'éMoeN (bij GB: אָמוֹן 'éMoeWN).

In het enkelvoud komt het alleen voor in Deut.32:20¹¹:(SV)....kinderen in welke geen *trouw* is.

Het meervoud אָמוֹנִים / 'êMoeWNieJM, dat GB hier noemt wordt door KB als het meervoud van het bijvoegelijk naamwoord אָמוֹן / 'âMoeWN beschouwd. Behalve in Jes.26:2, waar het zelfstandig staat en object is van bewaren,

10. H.Wildberger(THAT,Band I S.188) meent dat alleen in deze tekst de oorspronkelijk causatieve en "konkret-fysische"betekenis van de Hiphil nog klinkt: doen vast/stil staan. Maar hij gaat ervanuit dat bij dit werkwoord sprake is van een "intransitieve bzw. innerlich-transitives Hi, falls nicht ein sog. Pseudo-Hi".Of we hier toch niet kunnen/ moeten uitgaan van een normale causatieve Hiphil met de betekenis 'betrouwbaar doen zijn/ maken' als basis voor de betekenis 'vertrouwen schenken' en 'een vertrouwen schenkende zijn' ('gelovig zijn') bespreken we verder bij de verantwoording van onze vertaling.

11. In Jes.65:16 wordt dit woord als conjectuur voorgesteld o.a. door KB. en Kittel voor het woord אָמֵן / 'âMén.

wordt het echter steeds gecombineerd met enkelvoud: in Spreuk.20:6 met אִישׁ / 'ieJSCH :een man(beter: een menselijke) van getrouwheden; in Spreuk.13:17 met צִיר / TSieJR: een bode van getrouwheden; in Spreuk.14:5 met עֵד / NGÉD: een getuige van getrouwheden - een Hebreeuwse constructie die in het Nederlands meestal (maar terecht?) als bijvoegelijk *vertaald* wordt. De opvatting van KB van dit meervoud t.a.v. *deze* teksten is daarom minder waarschijnlijk.

Dezelfde vorm (אֲמוּנִים / 'êMoeWNieJM) is ook het meervoud van 1b. het bijvoegelijk naamwoord אֲמוּן / 'áMoeWN (GB) of אֲמוּן / 'êMoeWN (KB,), dat in het enkelvoud niet voorkomt. Het komt drie keer voor in II Sa.20:19 zelfstandig: "ik (ben van) de vreedzamen en de getrouwen van Israël. in Ps.12:2 zelfstandig: "de getrouwen zijn weinig" en in Ps.31:24, ook zelfstandig: "JHWH behoedt de getrouwen".

Dezelfde vorm is bovendien het meervoud van 1c. het part. passivum van de Qal (zie hierboven bij *het werkwoord*). KB vermeldt het part. activum enkelvoud, אִמֵּן / 'oMén, als een apart lexeem, maar dat is gezien de betekenis: zij die verzorgd worden (de 'trouw gedanen' het passivum van het part. activum: de trouw-doener: de verzorger)¹². niet waarschijnlijk.

1d. Dan is er het zelfstandig naamwoord אֲמוּן / 'áMóWN.

Het komt alleen voor in Spreuk.8:30 SV vertaalt 'voedsterling' BR: Pflegling. De betekenis sluit aan bij die van het part. passivum. Zo vertaalde reeds de latere Joodse vertaling van het Hebreeuwse OT in het Grieks, de Aquila. De LXX vertaalt nog αρμοζουσα / harmozousa, dat, aansluitend bij het part. activum, met "werkmeesteres" te vertalen is, maar ook met timmerman (pas-maakster/invoegster)¹³.

1e. Het zelfstandig naamwoord אֲמוּן / 'áMMán, dat door GB in verband wordt gebracht met 1d, maar door anderen tot een hominiem stamwoord wordt gerekend, komt alleen voor in Hooglied 7:1 (Hebr.2), waar de SV 'kunstenaar' vertaalt en Baader met 'treunden' en BR met "Meister". Afgeleid van het werkwoord zou het een overgebleven Piëelafleiding van kunnen/moeten zijn 1f.. Bij deze reeks behoort ook het zelfstandig naamwoord אֲמוּנָה / 'êMoeWNÁH. het is de vrouwelijke pendant van 1a en heeft dezelfde betekenis. Het heel veel voor. Het wordt meestal vertaald met 'betrouwbaarheid', 'trouw' en wordt zowel met mensen als met God verbonden.

2a. het woord אֲמוּן / 'áMén.

12. Mandelkern neemt, evenals Wildberger, voor deze vorm een homoniem stamwoord aan.

13. Deze tekst staat in de hoofdstukken 8 en 9, waarin de wijsheid als een verkondigende vrouw wordt voorgesteld, die JHWH 'vanahet begin af aan' (ofwel als eersteling) ter zijde stond bij het scheppen:

8:22: JHWH verwerft mij als de eerstelin van zijn neemweg.....;

8:24: Bij het nog-niet zijn van de oerpoelen ben ik gebaard(geboren)....;

8:27: Bij zijn vastdoen zijn van de hemelen daar ik....

8:30: en voorts geschied ik hem terzijde een אֲמוּן / 'áMóWN ....

8:31: lachend op de bodem van het land.

Het komt vele malen voor. Het is het bevestigende antwoord op een boodschap of een toespraak. De bekende weergave “zo zij het” (of “zo is het”) is ontleend aan de LXX, die bijna altijd met γενοιτο / genoito vertaald, hetgeen letterlijk vertaald kan worden met: “zo zij het” (beter” zo geschiede het”. Maar het betekent niet alleen ‘zo zal het gaan’, maar ook ‘zo moet het gaan’. Naar vorm en betekenis sluit het aan bij de korte imperatiefvorm van Qal of Piël. De adverbiale vorm luidt:
2b. אָמֵן / ‘ám^eNám, meestal vertaald met ‘voorwaar’. Verlengd met het Hebreeuwse vraagteken הֲ / Hà luidt het
2c. הֲאֵמֵן / Hà’oeM^eNám: meestal vertaald met ‘waarlijk?’

De verantwoording van onze vertaling.

Die verantwoording dienen we niet alleen af te leggen aan de lexica en de vertaaltraditie, maar in dit geval ook aan F. Breukelman, die in zijn *Biblische Theologie Teil II* een uitvoerige bespreking wijdt aan dit zo belangrijke Hebreeuwse woord¹⁴.

Het bereik van het Nederlandse woord.

Deze paragraaf dient met een aantal etymologische overwegingen te beginnen. In het bovenstaande zijn we reeds gestuit op de merkwaardige verhoudingen in dit woordveld tussen het Duits, het Engels en het Nederlands¹⁵.

---

14. F. Breukelman: *Biblische Theologie Teil II, DEBHARIM Der Biblische Wirklichkeitsbegriff des Seins in der Tat*, Kok, Kampen 1998, S. 167 - 172.

15. Dezelfde merkwaardigheid komt aan de dag wanneer we het woordveld ‘loven’ ‘geloven’, ‘beloven’ vergelijken met het Engelse ‘love’, ‘believe’ en het Duitse ‘loben’, ‘geloben’ ‘glauben’.